

MAGYAR TÖRTÉNELMI
EMLÉKEK

ÉRTEKEZÉSEK

VERETEK, UTAK, KATONÁK

Gazdaságtörténeti tanulmányok
a magyar középkorról

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

TARTALOM

Előszó	7
--------------	---

A KIRÁLYI HATALOM SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

WEISZ BOGLÁRKA: A pozsonyi kamara felállítása és működése a Zsigmond korban	13
TÓTH CSABA: II. András pénzreformja	61
GYÖNGYÖSSY MÁRTON: A magyar lemezpénzek lehetséges keltezéséről a bánhidai, tatárjárás kori éremlelet kapcsán	71
KOVÁCS ENIKŐ: Időzavar. Időrendi kérdések egy kutatás kezdetén a 13. század pénzveréséhez	85
KUFFART HAJNALKA: Az esztergomi érsek pisetum-jövedelme Battyányi István udvarbíró idején	93
ÉLŐ KATALIN: A fohreggi dénárlelet. Megfigyelések I. Ferdinánd korai magyar pénzveréséhez	111
PÉTERFI BENEC: „Adj, király, katonát!” Zsoldosok és hadi finanszírozás a stájer–magyar határvidéken az 1480-as években	165
KÁDÁS ISTVÁN: A megye pénze. A zsoldosok fenntartására kivetett adó és a megyei pénztár (1498–1511)	185
GÁL JUDIT: Dalmáciai városkiváltságok az Árpád-ház uralkodása alatt	205

A VÁROSOK SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

GALAMBOSI PÉTER: A budai eretnekmozgalom (1304–1307)	223
KOVÁCS VIKTÓRIA: Vámszedés Zágrábban az Anjou- és a Zsigmond korban	247
LŐVEI PÁL: A kőfaragás gazdaságtörténete felé: kőfaragványok és kőanyagok piac- és bányakörzetei a középkori Magyarországon	269
SÁROSI EDIT: Térszerkezet, úthálózat és fennhatóság. Településszerkezeti változások a Duna–Tisza között a 15–17. században	305
BÁCSATYAI DÁNIEL: Aptatio stratarum. Egy balsikerű velencei követség és Magyarország 1286-ban	325
SKORKA RENÁTA: Egy 14. századi vaskereskedő nyomában	339
MARTIN ŠTEFÁNIK: „Rame di Pollana”. A gömör-szepesi réz Flandriában és Velencében a 14. század első harmadában	355

BENDA JUDIT: „Yn dy stat zu Ofen. In dy nyder lag.” A középkori budai árulerakat története és régészete európai kitekintésben	379
DERZSI JÚLIA: Nagyszében város háztartása a 16. század második felében	405
Földrajzi- és személynévmutató	477

PÉTERFI BENCE*

„Adj, király, katonát!”

Zsoldosok és hadi finanszírozás a stájer–magyar határvidéken az 1480-as években

1492 nyarán szokatlan eseményre figyelhettek fel Buda város lakói: a Magyar Királyság fővárosában, ahol ekkoriban a cseh királyi udvar is működött, a templomok kapuját gyalázkodó üzenetekkel tűzdelték tele, amelyek egytől egyig egy bizonyos Kövendi Székely Jakabot¹ szidalmazták. Az elkövetők nem bujdosak, a két cseh rótamester nyíltan vállalta tettét. A történet annál is inkább ritkaságszámba megy, mivel a fentebb idézett esettel kapcsolatban további forrásokat is fel tudunk sorakoztatni. Ezen iratok mindegyike a sértettnek, Székely Jakabnak és családjának írott hagyatékát² őrző bashalmi Pongráczlevéltárban maradt meg, amely a második világháborúban – vélhetően hadizsákmányként – legnagyobb rész³ a bukaresti Román Tudományos Akadémia könyvtárának kéziratárába került, és jelenleg is ott őrzik.

Az alábbi tanulmányban előbb az imént említett esetet tárom fel részleteiben, majd arra próbálok választ találni – szigorúan Székely Jakab példáján keresztül és kiterjedt alap kutatások híján egyelőre nem a teljes szisztéma felvázolásának igényével –, hogy az 1480-as években meghódított Stájerország-

* A szerző a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – NKFIH posztdoktori ösztöndíjasa (PD 124 903, munkavégzés helye: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont (MTA BTK) Történettudományi Intézet, peterfi.bence@btk.mta.hu), továbbá az MTA BTK „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport (LP2015–4/2015) tagja.

1 Rá legutóbb: *Péterfi Bence*: Adalékok a Jagelló-kori magyar–osztrák határ menti kapcsolatok történetéhez. A magyar és birodalmi „kétlaki” nemesség a 15–16. században. Budapest 2015. (Kézirat, doktori disszertáció.) 110–158.

2 Az 1490-es évek előtt mind Székely Jakabra, mind fivérére, Miklósról vonatkoznak az oklevelek, azután elsősorban Miklósról és leszármazottairól. A Stájerországba szakadt ág, azaz Székely Jakab és utódainak iratai valamikor a család kihalása után (1643) szétszóródtak. 1614-ben, illetve egy részük bizonyosan még 1643-ban is megvolt. Vö. Steiermärkisches Landesarchiv, Graz (a továbbiakban StLA), Landrecht, Schachtel 1487 (Zackl, Teil 2). – A fontosabb, elsősorban birtokjogi iratok egy része egy 15. század végén vezetni kezdett másolati könyvben maradt ránk korabeli vagy közel egykorú másolatok formájában. Vö. Österreichische Nationalbibliothek, Handschriften- und Autographensammlung (a továbbiakban ÖNB HAN), Cod. 13 996.

3 A fasc. 1–2 és a fasc. 5 teljes egészében középkori anyagot tartalmazott, nem vették fel a bukaresti filmezés során, így azok valószínűleg nem kerültek a román fővárosba.

ban, valamint az ezzel szomszédos szlavóniai vidéken, ahol a fenti két katona szolgálatát teljesítette, miként működött a hadi finanszírozás rendszere. Mindez szemléletes példák révén már csak annak érzékeltetésére is megfelelő, hogy milyen roppant anyagi forrásokat igényelt a zsoldosrendszer fenntartása. Ez persze egyfelől közhelyszámba megy, másfelől azonban ezek részletei királyi, kincstartói vagy bármilyen egyéb számadás híján homályba vesznek, noha a hiányt bizonyos városi források – mindenekeelőtt a leggazdagabb dokumentációval bíró Pozsony – némileg ellensúlyozzák. Figyelembe kell vennünk ugyanakkor, hogy egy adott zsoldoskompanya éveken át tartó nyomon követése még a városi pénzből fogadott csapatok esetében is igen nehézkes vállalkozás.⁴ Tanulmányomat *Függelék* zárja, amelyben a konfliktus forrásait tárom – tekintettel rendkívüliségükre – teljes szövegükben az olvasók elé.

A róták finanszírozása a számadások tükrében

Az 1492. évi, fentebb említett, előre megfontolt és ártó szándékú cselekményt két rótamester, Jan Gorskowsky (*Gorczkowsky, Gorsskowsky*) és egy, a forrásokban csak Seydaként szereplő személy követte el. Tettük háttérben az állt, hogy Székely, akitől annak pettaui és radkersburgi kapitánysága idején zsoldjukat kellett volna megkapniuk, nem fizette ki őket, jöllehet erre ígéretet tett. Nem ez lenne az egyetlen fennmaradt példa a korszakból arra nézvést, hogy Székely katonáinak pénzzel tartozott, hiszen hosszú ideig saját erszényébe sem talált utat a korábban a király helyett megelőlegezett és a katonák számára kifizetett zsold. A nevezett cseh zsoldosokat, miként valószínűleg másokat is, állítólag azzal biztatta, hogy amint Corvin János visszaveszi tőle a (zagorjei) várakat, a saját adósságain túl mások érdekében is módot talál majd arra, hogy a kifizetések a király, illetőleg a herceg által megtörténjenek. A forgatókönyv, miszerint a nyugati határszélen fekvő váruradalmak tényleges biztosítékul szolgálhatnak a zsoldhátralékokra, egyáltalán nem volt légből kapott ötlet, 1494 februárjában a kérdés rendezésére, 1494 júliusában pedig az uradalmak átadására is sor került, amelyek közül hármat 16 ezer forinttal terheltek meg, pénzbeli visszatérítés azonban nem történt.⁵

1492 nyarán, mint látható, a felek álláspontja igen messze állt egymástól, ez magyarázza tehát azt, hogy az ígéretekkel hitegetett zsoldosok szokatlan lépésre szánták el magukat. A sértett, Székely Jakab a gyalázkodáson felbuzdulva az uralkodóhoz, II. Ulászlóhoz fordult, aki az ügyet választott testületre bízta. A király által kijelölt bírák, Losonci László tárnokmester, későbbi erdélyi

4 Az egyik, Pozsony városa által finanszírozott rótára lásd *Nógrády Árpád*: Pozsonyi gyalogosok Mátyás seregében (Egy zsoldoscsapat fegyverzetének jegyzéke 1466-ból). In: *Rex invictissimus. Hadsereg és hadszerzetet a Mátyás kori Magyarországon*. Szerk. Veszprémy László. Budapest 2008. 193–200.

5 *Péterfi B.*: Adalékok i. m. 144–148.

vajda, Jan z Roupova (*Johanne Ropowzky*) cseh udvarmester, valamint Ráskai Balázs budai udvarbíró – miként azt maguk is hangoztatták – sokkal inkább mindkét fél szempontjából elfogadható megállapodást, mintsem ítéletet kívántak hozni. A cseh zsoldosok azon kérése, hogy a bíraskodás ne a magyar, hanem a cseh jogrend szerint menjen végbe, mindenesetre nem talált meghallgatásra. A konszenzus szerint a becsületsértés miatt a két csehnek személyesen kellett bocsánatot kérnie, másfelől a vitában álló felek jelenlétében sort kellett volna keríteniük arra, hogy a csehek felfogadásáról őrzött számadások alapján az anyagiak vonatkozásában kiegyezzenek.⁶ Ha máshonnét nem is, de a valószínűleg elsősorban sziléziai alakulatokból álló „fekete sereg” hazai pályafutásából tudható, hogy a zsoldfizetés, különösen Mátyás király halála után, komoly gondot jelentett, mivelhogy részben az annak fenntartására kitálalt és felállított rendszer Sziléziában rövid időn belül összeomlott.⁷

Az elmaradt zsoldjukat követelő két cseh rótamester nem a fegyverekhez nyúlt, hanem meglehetősen békés úton próbált igazáért kiállni. Zsoldkövetelésükkel kapcsolatos feljegyzéseikből (lásd *Függelék 3.*) tudjuk, hogy Gorskowsky szűk négy esztendőre, az 1486. május 24. és Mátyás 1490. április 6-i halála közötti időszakra vonatkozóan 1100 forintra nyújtotta be igényét, amelyből – bevallása szerint – csak mintegy 459 forintot kapott kézhez. Az 1100 forintba beleszámolta a károkból fakadó költségeit éppúgy, mint a zsoldhátralékot. Katonatársa, Seyda négy lóval állt szolgálatban, követelése károkkal és zsolddal együtt 690 forintot tett ki. Mindebből elmondása szerint csak 306 forintot kapott meg.⁸ A kérdéses időszakra vonatkozó zsoldfolyósítást illetően szerencsés helyzetben vagyunk, mert fennmaradt a Mátyás osztrák kancelláriáján működő Nikolaus von Puchau titkár⁹ két kimutatása (lásd *Függelék 4.*). Merőben más kép bontakozik ki, ha ezen utóbbi számadások tételeit rögzítjük (lásd 1. és 2. táblázat).

6 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban DL) 94 582. Az oklevél kiadását lásd *Függelék 5.*

7 Vö. *Kubinyi András*: Két sorsdöntő esztendő (1490–1491). *Történelmi Szemle* 33. (1991) 7.

8 Az „Item dicit, quod servisset cum equis II unum annum et quod sibi obligaretur ad illos II equos ad singulum pro fl. 29 et qui sibi sunt ascripti annum ante obitum regis [1489]” tétel esetében nem világos, hogy összesen hány forintról van szó. Lásd még *Függelék 4.*

9 Nikolaus von Puchau 1481-ben Jan Haugvic leibnitzi és twimbergi kapitány helyettese volt Karintiában. *Tangl, Karlmann*: Reihe der Bischöfe von Lavant. Klagenfurt 1841. 194. – A Mátyás-féle osztrák kancellárián kifejtett tevékenysége szinte minden nyomot nélkülöz. Erre lásd még *Kubinyi András*: Mátyás király ausztriai kormányzata. *Levéltári Közlemények* 63. (1992:1–2) 114. – Az 1490–1491. évi visszarendeződés után az Osztrák Főhercegségben továbbra is kimutatható birtokügyekben, ám valószínűleg egy ideig megmaradt magyar királyi szolgálatban. Lásd erre *Függelék 2.*

1. táblázat. Zsoldfolyósítások Jan Gorskowsky és testvére részére
(magyar forintban)

Év / Hó	1486	1487	1488	1489	1490	Összesen ¹
Január	–	–	84,5 + 150	96	100	
Február	–	–	96 + 36 + 44	–	–	
Március	–	–	72	–	–	
Április	–	345	–	–	10	
Május	–	–	60	–	–	
Június	–	–	–	79	–	
Július	–	–	–	–	–	
Augusztus	–	–	144,5	–	–	
Szeptember	–	–	24	100	6	
Október	–	–	–	–	100	
November	–	–	24	–	–	
December	–	–	–	–	–	
Az év folyamán	–	–	–	–	66	
Évente	–	345	735	275	282	1647

¹ 1487-ben egy alkalommal Jan Haugvic Karintiában tartózkodó cseh katonáival együtt kapta meg a zsoldját, ennek összege azonban ismeretlen. Ezenkívül egy közelebről meg nem határozható időpontban (valószínűleg 1490-ben) Seydával közösen még további 200 forintot kaptak a királytól. E két kiutalást konkrét összeg híján nem számoltam bele a végösszegbe. A *Függelék 4.* forrásában év nélkül feltüntetett kiutalásokat mindig a közvetlenül előttük szereplő esztendőhöz kötöttem.

2. táblázat. Zsoldfolyósítások Seyda részére
(magyar forintban)

Év / Hó	1486	1487	1488	1489	1490	Összesen ¹
Január	–	–	33 + 40	48	–	
Február	–	–	–	–	–	
Március	–	–	36	–	–	
Április	–	84	–	–	–	
Május	–	–	–	30	–	
Június	–	–	–	21,5	–	
Július	–	–	–	–	–	
Augusztus	–	–	–	–	–	
Szeptember	–	–	2	–	–	
Október	–	–	–	–	–	
November	–	–	–	–	–	
December	–	–	–	–	–	
Az év folyamán	–	–	–	–	–	
Évente	–	84	111	99,5	–	294,5

¹ Közelebbről meg nem határozható időpontban (valószínűleg 1490-ben) Gorskowskyval közösen még további 200 forintot kaptak a királytól. E kiutalást konkrét összeg híján nem számoltam bele a végösszegbe. A *Függelék 4.* forrásában év nélkül feltüntetett kiutalásokat mindig a közvetlenül előttük szereplő esztendőhöz kötöttem.

Puchau, akinek személye azonos lehet az üggyel kapcsolatban keletkezett későbbi forrásban szereplő *Nicolaus notariusszal* (lásd *Függelék 5.*), kizárólag már kifizetett tételeket vett számba, így a zsoldon kívül a katonafogadásokat is. Az általa vezetett nyilvántartás szerint a Gorskowskynak folyósított több mint másfél ezer forint, nem csupán Seyda zsoldjához képest kirívóan magas összeg, de még akkor is rendkívülinek kell tartanunk, ha tudjuk, hogy a summán fivérével osztozott. Ráadásul ennél még többet tehetett zsebre a rótamester, hiszen 1487-ben egy alkalommal bizonyosan a Karintiában tartózkodó cseh zsoldosok fizetéséből kapta meg jussát.¹⁰ Jan Gorskowsky követelése annál is inkább ingatag lábakon áll, mivel 1490. január 30-án Radkersburgban maga ismerte el: korábbi adósságait Székely teljesen törlesztette.¹¹ Seyda esetében viszont azt látjuk, hogy ő ténylegesen kevesebb pénzt kapott, mint amekkorát követelt, ami ugyanakkor jelentheti azt is, hogy a jogosultságánál indokolatlanul többre tartott igényt. A rótamesterek helyzetét gyengítette továbbá, hogy Puchau számára a felfogadott lovasok támasztotta követelések nem voltak ismeretlenek, ennek ellenére váltig állította, hogy Székely főkapitányként folyamatosan fizette Stájerországban a katonáit,¹² azoknak – tehetjük hozzá – a jelek szerint csupán további pénzre fájt a foguk. Nem csodálhatjuk, hogy mindezek fényében a konfliktus rendezéséből nem lett semmi, a cseh zsoldosok ezt követően nem akartak tárgyalóasztalhoz ülni.

Az eset, mint már fentebb említettem, amiatt is érdekes, mert ennek kapcsán közelebről szemügyre vehetünk két rótát. Ez esetben is olyan változó létszámú, de legfeljebb egy tucat főből álló zsoldoskomániát irányító hadi vállalkozókról volt szó, akik a cseh–morva területekről szegődtek el a magyar király szolgálatába. Az 1480-as évek második felét bizonyosan Székely zsoldjában, kisebbrészt az Osztrák Főhercegségben, nagyjából viszont valószínűleg Stájerországban és talán Karintiában töltötték. Sajnálatos módon csak három ember nevét ismerjük közülük: a már említett Jan Gorskowsky és Seydán kívül előbbi Raphael nevű fivérét. A Gorskowsky vezette csapat általában egy fővel nagyobb volt, mint a Seyda-féle alakulat. A zsoldoskapitányok követeléseiben valószínűleg ezért szerepel az előbbinél hat, az utóbbinál öt fő. Ugyanakkor a másik oldal számadásaiból világosan kiderül, hogy kimutatható olyan időszak, amikor Gorskowskynak egyszerre 12 katonát kellett kifizetnie. Utóbbi valószínűleg annak tudható be, hogy a rótákat bizonyos katonai manőverek alkalmával felduzzasztották, majd az akció végeztével, esetleg pénzhiány miatt az állományt csökkentették. A létszámbeli ingadozás egyébiránt akár a veszteségekkel is magyarázható lenne, ez esetben azonban összesen három fő elestéről tudunk. Szintén komoly mozgás mutatkozik a zsoldfizetés időpontját és nagyságát illetően. Ezt kézenfekvő lenne azzal indokolni, hogy a pénzforrások kiszámíthatatlan időpontokban álltak rendelkezésre.

¹⁰ *Függelék 4.* (fol 1r).

¹¹ *Függelék 1.*

¹² *Függelék 2.*

zésre, ezért nem csodálkozhatunk, hogy a negyedéves elszámolás csak elméletben létezett, gyakorlatban azonban nem, amely egyszersmind magyarázná, miért vezettek két számadást is a kérdéses rótákkal kapcsolatban. Ennélfogva válik érthetővé, hogy a lovasoknak fejenként miért csupán öt-hat, kirívó esetekben két forint ütötte markát, hiszen a zsoldoskapitányok beadványa szerint negyedévente 60 forint jutott a teljes rótának, vagyis egyetlen lovas katona 10 forintot keresett három hónap alatt. S ez az összeg igencsak a felső határ közelében lehet, arról ugyanis nincs információnk, hogy a rótamester miként részesült a zsoldból, neki nyilvánvalóan több járt, mint az egyszerű katonáknak.

A zsoldokkal kapcsolatban nem igazán látunk tisztán. Mátyás királynak Rangoni (vagy Veronai) Gábor bíborshoz, erdélyi püspökhöz szóló, az utókor által sokat idézett, 1481 tavaszán kelt levele szerint negyedévente egy páncélos lovas 15, egy könnyűlovas 10, egy gyalogos 8, egy pajzsos – mivel ez utóbbinak külön apródot is kellett tartania – 16 aranyforint zsoldot kapott. Ezen összegek kirívóan magasak. Más, magyarországi zsoldosokra vonatkozó adataink jóval alacsonyabb fizetésről számolnak be: a lovasok általában havonta 3, negyedévente 10 aranyat kaptak, a gyalogosok minden esetben ennek a felét.¹³ Mindez egybecseng azzal, amit mi magunk is fentebb megállapítottunk. Az előbbieket még annyiban pontosításra szorulnak, hogy Gorskowsky és Seyda rótái valószínűleg könnyűlovas katonákból álltak.¹⁴

A Székely Jakab kezén átmenő zsoldösszeget illetően akad még egy, némileg korábbi adatunk. 1481 júliusában Battyányi Boldizsár szlavóniai adószedőnek 2400 forintot kellett a kapitány gyalogosai számára kifizetnie.¹⁵ Öt-, illetve nyolcforintos negyedéves zsolddal számolva a Székelynek kiutalandó 2400 forintból 300–480 gyalogost lehetett megfizetni. Persze e forrás nemcsak a létszámot nem részletezi, de a zsoldosszolgálat időtartamát sem, így féléves vagy éves zsoldfizetés sem zárható ki, még ha nem is ez volt a jellemző, és természetesen elmaradásokkal is mindig kalkulálni kellett. A mondottak ér-

13 A különféle érvekre, ellenérvekre lásd *Tóth Zoltán*: Mátyás király idegen zsoldoserege: a fekete sereg. Budapest 1925. 337–338., illetve 3. j.; *Kubinyi András*: Hadszervezet a késő középkori Magyarországon. In: *Uő*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete. Budapest 2007. 214. – A vitatott értékű Mátyás-levél: Mátyás király levelei. Külügyi osztály, 1458–1490. I–II. Szerk. Fraknói Vilmos. Budapest 1893–1895. Reprint: Sajtó alá rendezte Mayer Gyula. Budapest 2008. 666–672. (a régi kiadásban: II. 104–110.). – A Fraknói által használt példány (korabeli másolat): DL 24 341.

14 A hadnemekre és fizetésre lásd még *Nógrády Á.*: Pozsonyi gyalogosok i. m. 196–200.

15 DL 101 773. – Valószínűleg ehhez a kölcsönzéshez kapcsolódik, hogy az uralkodó még 1481 szeptemberében Boldizsár részére a szlavóniai adóból ezer forint visszafizetését rendelte el. Az oklevél elmondása szerint gyalogosok számára kellett a pénz. A körmendi levéltár Memorabiliái. Acta Memorabilia in tabulario gentis principum de Batthyány reperibilia. Közli Iványi Béla. Körmend 1942. 22. sz. – Az egykor a Batthyány család körmendi levéltárában őrzött, napjainkra elpusztult oklevél teljes szövegű közlése: *Šišić, Ferdo*: Iz arhiva hercega Batthyányja u Körmenu I. Vjesnik hr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog arhiva 13. (1911) 227–228. 6. sz. – A király 1481. évi (közelebről datálatlan) adóösszeírásában Battyányi 300 forinttal szerepel. DL 103 863. Vö. *Pálosfalvi Tamás*: Grebeni Hermanfi László alnádor. Egy tekintélyes szlavón köznemesi politikus pályaképe II. Századok 142. (2008) 302–303.

telmében tehát arányosan kevesebb katonával kell számolnunk. Székely az 1480-as években a stájer–karintiai hadszíntéren jellemzően lovasokból álló csapat élén tűnik fel. 1484-ben egy nagyobb, valószínűleg lovas csapatot vezet, akik között voltak rácok és törökök is.¹⁶ 1485-ben Geréb Mátyással együtt állítólag 3–5 ezer lovassal járt Triesztnél.¹⁷ Miután kettévált a sereg, Székely bizonyos értesülések szerint ezer emberrel ment Pordenone alá, akikhez két hajón muníció és néhány száz gyalogos is csatlakozott volna, de a terv meghiúsult.¹⁸ 1486-ban négyszáz lovas élén említik, ami kevésnek bizonyult a vele szembeszálló császáriak ellen.¹⁹ 1487-ben szintén „sok” katonából, lovasokból és huszárokból álló csapatot vezetett.²⁰ Két évvel később, 1489 tavaszán közelebbi létszámadat nélkül, ismételen „sok” katonával pusztította Karintiát. Egy másik forrás írója tudni véli, hogy ekkor négyezer lovasával vett részt a hadmozdulatokban.²¹

Mint látható, nagyobb „kalandozások” során szökhetett fel a néhány százfős létszám ezer fő fölé, ezek jellemzően lovasok. E többezres sereg lehetett az a nagyságrend, amelyet a kortársak már „sok”-nak tekintettek. Gyalogos bevetésére leginkább statikusabb hadi vállalkozások, így például vár-ostromok során lehetett szükség. Újabb vélemény szerint azonban a nagyobb seregösszevonásoknál (például az 1485. évi bécsi ostromnál) is ritkán haladhatta meg a magyar sereg létszáma a tízezer főt.²²

16 „...mit ainer micheln schar und zall volckhes, darunder Ratzen und Turckhen waren...” – *Unrest, Jakob*: Österreichische Chronik. Hrsg. Karl Grossmann. Weimar 1957. (a továbbiakban Österreichische Chronik) 181. (176. szakasz).

17 „...de cuius quidem exercitus numero varie fertur, quidam enim III^M, quidam IIII^M et V^M equitem et qui plus et qui minus illum esse asserunt...” – Magyar diplomaciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490. III. Szerk. Nagy Iván, Nyáry Albert. Budapest 1877. 55. (Az átírás módjában apróbb változtatásokat végeztem).

18 „Daselbs ist der Jacob Zäckl von dem wann gezogen, als mit tawsend auf Portnaw, nach dem meer ist im auch am nauen, mit zweyn schoffen, mit zewg und ettlich hundert fuesknechten zwzogen, da sy dann von den genaden Gottes irm verraterischen furnemen anslegen und wellen nicht haben mugen volbringen und sind wider hinder sich mit allem veld an Sanndt Francisktag [1485. október 4.] zogen.” – *Diplomatarium Portusnaonense. Series documentorum ad historiam Portusnaonis spectantium, quo tempore (1276–1514) domus Austriae imperio paruit. Cura et opera Iosephi Valentinelli.* Wien 1865. 360. (A központozást, a kis- és nagybetű használatát egységesíttem).

19 „...mit vierhundert geraysigen...” – Österreichische Chronik 160. (153. szakasz).

20 „...mit grossem volckh, guet geraisig und hussarn...” – Österreichische Chronik 164. (159. szakasz).

21 „...mit etwo vil volck...” – Österreichische Chronik 185. (179. szakasz). Vö. Magyar Tudományos Akadémia, Könyvtár és Információs Központ, Budapest, Ms. 4999. 6. tétel (Fraknói Vilmos-féle modenai jegyzetek), 1489. április 17-i cédula. Ugyanarról az anyagról olasz nyelvű regeszták is rendelkezésre állnak: uo. 5. tétel, 1489. április 17-i cédula.

22 B. Szabó János: A mohácsi csata és a hadügyi forradalom. I. Hadtörténeti Közlemények 117. (2004) 458. 67. j.

Gazdasági hivatalok a hadi finanszírozás szolgálatában

Az állandó élelmezés és zsoldfizetés már néhány száz fős haderő esetében is jókora gondot okozhatott. A hadi nép ellátását, mint Battyányi Boldizsár ímént idézett példáján láthattuk, részben magyarországi jövedelmekből fedezhették. Ugyanerről tanúskodik egy 1488. évi, Székely számára kibocsátott, igen részletes, már-már instrukciószerű parancslevél. Ebben Mátyás király meghagyta, hogy a királyi adószedő emberei mellett – nyilván a biztonság kedvéért – a kapitány megbízottai is legyenek jelen.²³ Részben (ha nem éppen szinte teljes egészében) a megszállva tartott területek bevételeiből is a hadat finanszírozták. Ebből a szempontból lehetett kulcsfontosságú pozícióban Székely, hiszen olyan városok, mint a fentebb említett Radkersburg és Pettau kapitányi tisztét töltötte be, amelyek a Magyar Királyságot az Itáliával összekötő kereskedelmi út mentén feküdtek, és délnyugati irányban – különösen a magyarországi külkereskedelem szempontjából – elsődleges jelentőséggel bírhattak. A terület nemcsak fekvése szempontjából volt előnyös, hanem a közvetítő kereskedelemről élő polgárság gazdasági erejénél, mindenekelőtt hitelzőképességénél fogva is fontos lehetett. Az elsősorban Velencébe hajtott szarvasmarhán kívül azonban más, jóval könnyebben szállítható és nagyobb nyereséggel értékesíthető luxuscikkek is haladhattak ezen az útvonalon. E kereskedelmi irány Beatrix királyné Magyarországra érkezésével még fontosabbá válhatott. 1481 októberében Mátyás Beatrix kérésére fordult Marino Sonkon zenggi kapitányhoz, a firenzei Domenico Giugni szlavóniai harmincadoshoz, valamint Székely Jakabhoz, hogy Alessandro Octavini firenzei kereskedőnek a Magyarországra – a királyné számára – behozandó portékái után Budán kelljen harmincadot fizetnie.²⁴ Hét évvel később, 1488-ban pedig Mátyás egyenesen megparancsolta a kapitánynak, hogy addig ne engedjen ki szarvasmarhát a Magyar Királyságból, amíg az uralkodó valamennyi, Velencébe hajtott ökrén túl nem adnak. Az állatok ellenértékéből Corvin János számára terveztek a Bianca Sforzával tartandó esküvőjére vásárolni.²⁵ Míg 1481-ben a címzettek között külön szerepelt a szlavóniai harmincados, addig 1488-ban személyét nem említik. Ennek oka az lehetett, hogy Giugni harmincadossága

23 „De pecuniis au[tem] isdem dandis hoc habeas, quod nos exnunc tibi regnum Sclavonie ad dicandum deputamus. Ita, videlicet, quod duo ibi fiant dicatores, unus noster, alter vero tuus, et quitquid pecuniarum proveniet, manibus tuis assignetur, ex quibus tam illis gentibus pro eorum stipendio, quam etiam creditoribus tuis pro contracto per te debito satisfacere poteris. Et ideo ad hoc te tenere et etiam illis gentibus ostendere debeas.” – DL 19 436. fol. 1r.

24 Archivio di Stato di Firenze, Signoria, Dieci di Balìa, Otto di Pratica, Legazioni e commissarie, missive e responsive, filza 77, fol. 129r–v. – Az oklevelet más vonatkozásban említi: *Gentile, Sebastiano*: Marsilio Ficino e l’Ungheria di Mattia Corvino. In: *Italia e Ungheria all’ epoca dell’umanesimo Corviniano*. A cura di Sante Graciotti, Cesare Vasori. Firenze 1994. 98. 36. j.

25 „Scire enim debes, quod boves illi non sunt Mathie aurifabri, sed nostri proprii et misimus per ipsum ad vendendum, ut postea cum pretio eorum nonnullas res necessarias ad futuras nuptias filii nostri Venetiis disponatur. Nam aliunde impresentiarum pecunias paratas pro illarum rerum dispositione corradere non possumus et idcirco, sicuti prius commisimus, ita nunc

(1477[?]-1482)²⁶ után nemcsak az oklevelekből igazolható időszakban, tehát 1484–1486 között,²⁷ hanem valószínűleg később is Székely felelt a békeidőben kétségkívül szép bevételt fialó szlavóniai harmincadjövedelmekért. Közvetve erről tanúskodik az is, hogy 1490-ben Székely egyik zsoldosa, az általunk már emlegetett Raphael Gorskowsky 66 forintot kapott a varasdi harmincadból.²⁸ Összességében a szlavóniai harmincaddal igen szép summa járt: 1501-ben 5500 forintért zálogosították el. Ez pedig azt jelenti, hogy ennél csak több pénzt hajthatott a külkereskedelem,²⁹ még ha nyilván ennek a háborús idők nem is annyira kedveztek.

Annak magyarázatául, hogy egy személyben egyesült katonai tisztség és gazdasági hivatal, szintén a hadi finanszírozás hozható fel. Kubinyi András kutatásai óta jól ismert, hogy Vas megye 1480-ban a magyar király parancsára a Szapolyai által ostromlott Radkersburg alá szállított muníciót.³⁰ A katona Kinizsi Pál után – nyilván az előddel megegyező okokból – Székely vette át a zalai ispánságot, amelyet 1485 februárja és 1490 márciusa között bizonyosan irányított is.³¹ Mindez azt jelentette, hogy az 1480-as évek második felében nemcsak Stájerországban és talán a csak részben megszállt Karintiában, illetve Krajnában, hanem az azokkal határos magyarországi területeken is nagy befolyása volt mind harmincadosságából, mind pedig ispánságából fakadóan: Zágrábtól egészen Szombathelyig.³² Ugyanezt erősíti Mátyás seregeinek ünnepléses bécsújhelyi bevonulási menetében (1487. augusztus 20.) elfoglalt

committimus, quod interea, donec illi nostri boves vendentur, aliorum emittere nullo modo permittas.” – DL 19 436., fol. 1v. Ismeri az adatot: *Schönherr Gyula*: Hunyadi Corvin János (1473–1504). Budapest 1894. (Reprint: Budapest 2010.) 79. 3. j.

- 26 *Teke Zsuzsa*: Mátyás és Firenze. In: Tiszteletkőr. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk. Mikó Gábor, Péterfi Bence, Vadas András. Budapest 2012. 90.; *Teke Zsuzsa*: Egy firenzei kereskedő a Jagelló-korban: Raggione Bontempi, 1488–1528. Századok 141. (2007) 977. (A forrásokban említett Domenico de Fiorentinót Domenico Martellivel és nem Domenico Giugnival azonosítja).
- 27 Székely első említése szlavóniai harmincadosként (1484. szeptember 5.): Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban DF) 262 266. 99–101. p. Regeszta: *Firnhaber*, *Friedrich*: Urkundliches zur Geschichte der Stadt Güns. Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 1. (1851) 127. 32. sz. – Utolsó említés (1486. június 1.): DL 101 026. és Die Urkunden des Deutschordens-Zentralarchivs in Wien. Regesten nach dem Manuskript von Marian Tumler. I–III. Hrsg. Arnold Udo. Marburg 2007. (a továbbiakban Die Urkunden) 4242. sz., DF 283 741.
- 28 Lásd *Függelék 5.* (fol. 1v).
- 29 Vö. *Fügedi Erik*: Magyarország külkereskedelme a XVI. század elején. In: *Úó*: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Budapest 1981. 366.
- 30 *Kubinyi András*: Adalék a katonák fegyelmzéséhez Mátyás hadseregében és a királyi kapitány hatásköre. In: *Úó*: Nándorfehérvártól Mohácsig i. m. 108–109.
- 31 C. *Tóth Norbert* – *Horváth Richárd* – *Neumann Tibor* – *Pálosfalvi Tamás* – *W. Kovács András*: Magyarország világi archontológiája, 1458–1526. II. Megyék. Budapest 2017. 354.
- 32 A muraszombati harmincadhivatal fiókjához tartozhatott Kőszeg, Pinkafő és Szombathely is. Erre lásd *Pickl, Othmar*: Der „Dreißigst im Windischland”. Organisation und Ertrag des ungarischen Außenhandelszolls in Oberslawonien im 16. Jahrhundert. In: *Im Lebensraum der Grenze*.

előkelő helye is.³³ Felértékelődésében – rátermettsége mellett – minden bizonnyal sokat nyomott a latban, hogy tapasztalt hadvezértársa, Jan Haugvic az 1480-as évek közepén fogságban sínylődött.³⁴

Az elmondottak fényében aligha hathat meglepőnek, hogy Székely az 1480-as évek második felére nemcsak a határ magyar oldalán mondhatott meglehetősen nagy hatalmat magáénak, hanem a belső-ausztriai, azaz stájer–karintiai–krajnai hadszíntéren is, jöllehet a magyar király stájerországi hadainak kapitányaként csak egy, az 1480-as évek legvégére keltezhető hiteleshelyi fogalmazványban tűnik fel.³⁵

A Magyarországra irányuló délnyugati külkereskedelem lefőlözésén túl azonban Székely a megszállt területek bevételeivel is rendelkezhetett, legalábbis az 1480-as évek vége felé már bizonyosan. E nem magyarországi és magyarországi bevételek „rugalmas” felhasználását, azaz kombinálását egy 1488. novemberi eset jól mutatja. A Székelynek szánt parancslevélben a magyar király egyenesen arról írt, hogy „Krajna tartomány pénzéből, amelynek a kezedhez kell jutnia, fizesd ki teljesen a seregeinket, a hitelezőinket pedig, azaz a kereskedőket és más, hasonló embereket, akiknek tartozunk, és akik engedélyünkéből eléd járulnak, királyságunk, Magyarország adóiból fizesd ki.”³⁶ Valószínűleg a Karintiában beszedett bevételek is a főkapitányhoz folytak be: Marquart von Kralowitz az említett 1488. évi részletes parancslevélben

Festschrift Fritz Posch zur Vollendung des 60. Lebensjahres dargebracht. Hrsg. Franz Pichler, Ferdinand Tremel. Graz 1971. 155–176., illetve *Simon Zsolt: A baricsi és kölpényi harmincadok a 16. század elején. Századok* 140. (2006) 817. és 8. j.

33 A bevonulásra *Bonfini, Antonio: A magyar történelem tizedei.* Ford. Kulcsár Péter. Budapest 1995. 885. (4. 8. 77–85.).

34 Itt jegyzem meg, hogy a biskupici és seibersdorfi előnevet viselő Jan Haugvic egy és ugyanazon személy. A fekete Haugvicot, aki gmündi kapitány is volt, Tóth Zoltán a biskupici előnevűhöz köti logikusan, ám ugyanott (Gmündön) bizonyosan kimutatható ugyanazon időtájt a seibersdorfi is. *Tóth Z.: Mátyás király i. m. 260–263.* Vö. Österreichisches Staatsarchiv, Haus, Hof-, und Staatsarchiv, Urkundenreihen, Allgemeine Urkundenreihe (a továbbiakban: ÖStA HHStA UR AUR) um 1489 (a keltezés tévedés, mivel Bernát salzburgi érsek még életben volt, 1480 körüli a reverzális).

35 „...domino Iacobo Zekel capitaneo gentium regie maiestatis in Stiria...” – DF 255 896. – A dátum-sor nélküli oklevél keltezéséhez lásd még a DL–DF-adatbázisban szereplő 1488–1490-es intervallumon kívül: 1489. október 11.: Die Urkunden 4301. sz., DF 283 744., illetve a körülményekre lásd *Pálosfalvi, Tamás: The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526.* Budapest 2014. 267–268.

36 „...de pecunia illa provincie Carniole, que manibus tuis assignari debent, solvas ipsis gentibus nostris integraliter, aliis autem nostris creditoribus, utputa mercatoribus et aliis hominibus eius generis, quibus obligamur et qui ad te ex nostra permissione confugiunt, de pecunia taxe regni nostri Hungarie satisfacias...” – Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Fol. Lat. 2275, fol. 203v. – A levél 17. századra keltezhető másolata: ÖNB HAN Cod. 8742, fol. 74r–v. Jöllehet a bécsi példányban apróbb írásbeli eltérésektől eltekintve a levél teljesen megegyezik a budapesti szövegével, a bécsi alapján dolgozó Horváth Mihály kivonatában nem említi ezt a passzust. Vö. *Horváth Mihály: Magyar regesták a szepesi káptalan, jászai s leleszi conventek, Kassa és Sopron városok s több magánosok levéltáraiból s gyűjteményeiből (1228–1643).* Magyar Történelmi Tár 9. (1861) 179. sz.

felbukkanó *Markwart*tal vagy *Markfardd*dal lehet azonos, vagyis Székely beosztottjáról lehet szó. Feladatai között szerepelt többek között, hogy az 1488 Szent Márton-napján esedékes karintiai tartománygyűlésre Székely Jakabot és Baumkircher Vilmost elkísérje.³⁷ Kralawitz egyébként a karintiai számtartóságát (1489: *des kunigs von Ungern ranntmaister in Kernnden*)³⁸ talán már az 1480. évi magyar megszállástól³⁹ a karintiai váraknak 1490. november eleji átadásáig megtartotta.⁴⁰ 1487-ben a stájerországi Mürz-völgyből (Mürzthal) is ismeretes egy magyar kapitány és számtartó.⁴¹ A szintén stájerországi Voitsberg Nawog nevű kapitánya 1488 őszén Székelyről mint főszámtartóról (*öbristenn ränntmaister*) ír.⁴² Ezt támogatja a magyar király többször citált parancslevele is, amely igen részletesen rendelkezik a dézsmaszedéssel kapcsolatban.⁴³ Megint egy másik, 1487. évi oklevélből újabb adószedési feladatok világlanak ki: Mátyás király meghagyta Székelynek és az összes számtartónak, adják át Erhard lavanti püspök részére a karintiai Sankt Florian és további öt plébánia tizedét.⁴⁴ Ez utóbbiban ugyan a megszokott radkersburgi és pettaui kapitányi címevel említik, az eset mégis azt sugallja, hogy nemcsak 1488-ban, hanem már egy évvel korábban Székely állt a teljes adószedő apparátus élén. A szóólével kapcsolatos jövedelmek talán kevésbé Karintiában, mint inkább épp azon a vidéken, Kelet- és Dél-Stájerországban lehettek a legjelentősebbek, amelynek két fontos települése, Pettau és Radkersburg a magyar kapitány támaszaként szolgált. A visszaélések pedig abból fakadtak, hogy a lehető legtöbb jövedelemforrást igyekeztek becsatornázni a számtartói kasszába, hiszen a katonák bérezését minél kevesebb fennakadással kívánták biztosítani.

Összefoglalás

A két rótamester konfliktusa Székely Jakabbal nem csak a kivételes forrásadottságok miatt jelentős. Alighanem abból a szempontból is rendkívüli, hogy egy ilyesfajta elszámolási vita – legyen szó bármelyik fél igazáról – egyáltalán eljutott a király vagy az általa kijelölt bírák elé, még ha a katonák elméletileg az

37 DL 19 436. fol. 2r–v.

38 Österreichische Chronik. 181. (176. szakasz).

39 *Zaisberger, Friederike*: Briefe des Breslauer Johann Beckenschlager, Erzbischof von Gran und Administrator von Salzburg aus den Jahren 1482–1484. Archiv für schlesische Kirchengeschichte 28. [1970] 160–161. A Megiser nyomán ott leírt elhalálózása tévedés.

40 ÖStA HHStA UR AUR 1490. szeptember 29., 1490. november 2.

41 *Schäffer, Roland*: Reinprecht von Reichenburg (1434–1505). Feldhauptmann und Landeshauptmann der Steiermark. Die steirische Landesverwaltung um 1500. Red. Meinhard Brunner, Roland Schäffer, Eveline Weiß. Graz 2016. 169. 364. j.

42 StLA Allgemeine Urkundenreihe 8376. Vö. *Schäffer, R.*: Reinprecht von Reichenburg i. m. 181. 433. j. – E Nawog nevű, vélhetően cseh származású kapitány szintén előfordul az 1488. évi, instrukcióval felérő parancslevélben: DL 19 436. fol. 2r.

43 DL 19 436. fol. 1v–2r.

44 *Tangl, K.*: Reihe der Bischöfe i. m. 202.

uralkodó zsoldjában álltak is. Ennek oka jelen esetben abban keresendő, hogy az ügy a zsoldosok általi tettel becsületsértéssé vált. Valójában azonban elképzelhetetlen, hogy a több száz, uralkodói szolgálatban lévő rótamester valamennyi panaszát, még ha azok jogosak is, a király elé tárhatta volna. A viszályok rendezése, a békéltetés a nagyobb seregtesteket irányító királyi kapitányoknak feladatkörébe tartozott. Nem véletlenül hálálkodott Mátyás 1488-ban Székelynek, miután az a rótamestereket nem engedte a királyhoz, hanem maga tárgyalt és állapodott meg a katonákkal a zsoldjuk ügyében.⁴⁵ Márpedig az 1480-as évek folyamán a jelentős szerephez jutó zsoldos csapatok finanszírozásának kérdése kulcsfontosságúvá vált, ezért szükségesnek mutatkozott olyan, gyakorlatban is jól működtethető szisztéma bevezetése, amely alkalmas volt a határ mindkét oldalán beszédhető jövedelmek rugalmas átcsoportosítására és kezelésére. Jóllehet a rendszer létrejött a magyar külpolitika rendkívül agresszív időszakához köthető, pénzügyi szempontból azonban nem hagyták teljességgel ellenőrizetlenül, még ha az ezzel kapcsolatos forrásokból napjainkra vajmi kevés maradt is fenn. Mindezt jól bizonyítja a két rótamester ügye is, akiknek követelését épp a megőrzött számadásokra alapozva utasíthatták vissza.

Függelék

A szövegkiadás során az összegeknél szereplő római számokat arab számmal közöljük, egyéb esetben meghagytuk a forrásokban eredetileg szereplő számalakot. A florenus minden esetben fl. rövidítéssel szerepel.

1. 1490. január 30. (Radkersburg) Jan Gorskowsky cseh rótamester nyugtája Székely Jakab részére a Mátyás király idején felhalmozott zsoldhátralékok kifizetéséről

Papír, eredeti. A hátoldalról nem készült felvétel.

A második világháború előtt a Szentmiklósi és Óvári Pongrácz család bashalmi (Szabolcs m.) levéltárában (fasc. 4, no. 48, az erről a második világháború előtt készített fénykép: DL 94 568.), jelenleg a bukaresti Román Tudományos Akadémia könyvtárának kéziratárában (Biblioteca Academiei Române, Cabinetului de Manuscrise [a továbbiakban BAR CdM] – Carte Rară, Documente istorice DCCXIII/81.). Mikrofilmen: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban MNL OL) X 359, 1718. sz. és X 9294, 31 660. sz. mikrofilmek.

45 „Ceterum ea omnia, que tam de illo Zlowak, quam etiam ceteris magistris rotharum et aliis gentibus, qualiter scilicet de solutione eis facienda cum ipsis concordasti ad nos scripsisti, bene intelleximus et in hoc eciam dispositionem tuam et industriam commendamus, habemusque insuper tibi gratias non exiguas, quod illos ad nos pervenire non permisisti, scilicet ibidem tu solus cum eis concordasti et rogamus, ut etiam deinceps taliter facias.” – DL 19 436. fol. 1r. Ismeri az adatot *Schönherr Gy.*: Hunyadi Corvin János i. m. 340.

Ego, Ian Gorczkowsky⁴⁶ tenor presentium fateor et recognosco, quod magnificus dominus Iacobus Zakell regie maiestatis capitaneus supremus⁴⁷ michi solvit et expeditum antiquum stipendium, quod regia maiestas michi super equis meis obligebatur. Quare suam maiestatem ratione dicti antiqui stipendi mei omnino quitum et expeditum presentium serie pronuntio.⁴⁸ In cuius testimonium presentibus signetum meum est impressum.

Ex Rakerspurg,⁴⁹ die sabati ante purificationis anno Domini etc. LXXXX.

2. 1493. május 13. (Buda) Nikolaus von Puchau igazolása három lovas katona felfogadásáról, illetve a folyamatos zsoldfizetésről

Papír, eredeti. Szöveg alatt gyűrűspecsét nyoma. A hátoldalról nem készült felvétel.

A második világháború előtt a Szentmiklósi és Óvári Pongrácz család bashalmi (Szabolcs m.) levéltárában (fasc. 5, no. 7, az erről a második világháború előtt készített fénykép: DL 94 576.). Mikrofilmen: MNL OL X 359, 1718. sz. mikrofilm. Jelenleg lappang, őrzési helye ismeretlen.

Ego, Nicolaus de Bochow⁵⁰ presentibus recognosco, quod michi scitum est, quod Gorskowsky ambobus fratribus⁵¹ ascriptus fuit unus equus in Cisterstorf,⁵² cum rex Mathias dive memorie progressus est in Austriam anno Domini etc. LXXXVI. Et postmodo eis ascripti sunt duo equi ante Crapinam,⁵³ quantum autem ipsis dominus Czecl Iacobus debet ad numerum equorum eorum, michi certifice non constat, quia ipsis continue per eundem dominum Iacobum superius in Stiria solutio f[acta]⁵⁴ est.

Datum Bude, feria II^a ante Sophie anno etc. LXXXVIII.

46 Személyéről és tevékenységéről a tanulmány tárgyát képező konfliktust leszámítva nem tudunk semmit.

47 Kövendi Székely Jakab pettai és radkersburgi kapitány, 1488–1489 tájáról egyetlen ehhez hasonló címzés ismert: „domino Iacobo Zekel capitaneo gentium regie maiestatis in Stiria” – DF 255 896.

48 Eredetileg pronuntio.

49 Radkersburg (Stájerország), ma Bad Radkersburg, Ausztria és Gornja Radgona (az egykori Oberradkersburg), Szlovénia.

50 Személyére lásd 9. jegyzet.

51 A számadások alább egyetlen testvérét nevezik meg, Raphaelt, a másik neve homályban marad.

52 Zistersdorf, ma Ausztria. Mátyás király itteni tartózkodása valóban kimutatható (1486. augusztus 14. és augusztus 16. vagy 17. között). – Mátyás és Ulászló cseh király között e helységben került sor egy rövid találkozóra. Vö. *Horváth Richárd*: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1409)*. Budapest 2011. 122.

53 Krapina vagy Korpona (Varasd m.), ma Krapina, Horvátország. Lásd még *Függelék 4*.

54 A rányomott gyűrűspecsét kitakarja a szót.

3. S. I., s. d. [1493. május 13. körül]⁵⁵ [Jan] Gorskowsky és Seyda rótamesterek követelése a velük szemben fennálló tartozásokról

Egyetlen lap terjedelmű, enyhén foltos papír, tisztázat.

A második világháború előtt a Szentmiklósi és Óvári Pongrácz család bashalmi (Szabolcs m.) levéltárában (fasc. 4, no. 43, az erről a második világháború előtt készített fénykép: DL 94 563.), jelenleg a bukaresti Román Tudományos Akadémia könyvtárának kéziratárában (BAR CdM – Carte Rară, Documente istorice DCCXIII/76.). Mikrofilmen: MNL OL X 359, 1718. sz. és X 9294, 31 660. sz. mikrofilmek.

[fol. 1r] Pro Gorsskowsky

Item dominus Iacobus Zekel solvit ipso Gorsskowsky antiqua servitia usque in diem Sancti Urbani anno Domini LXXXVI [1486. május 25.], de quibus quitantiam.

Item a festo sancti Urbani anno etc. LXXXVI [1486. május 25.] servit idem Gorsskowsky usque ad obitum regis Mathie [1490. április 6.], XV quartalia anni computatum est, quod sibi pro talibus servitiis obligabatur fl. 900, ad illa debita sunt sibi dati ad VI equos, ad singulum equum per fl. 76,5, facit fl. 459. Ad<h>uc ei obligatur usque ad obitum regis fl. 441.

Item si dominus Iacobus in registris suis reperiet, quod ipsis ultra illam prescriptam summam secundum registra sua ad eorum servitia data essent, potest ipsis defalcare.

Item habuit in dampnis antiquis III equos, quos simul posuit pro fl. 48, dicens, quod solus tantum pro ipsis debet.

Item dicit se cum domino amisisse tres equos: unum album, qui sibi ante Tabor⁵⁶ est interfectus, valore fl. 32, item secundum equum, qui sibi Petovie⁵⁷ est mortuus, cum venit ex Croatia, fl. 16, item tertium dicit ante Crapinam⁵⁸ fuisse mortuus, pro fl. 14.

Item dicit, quod dominus debet adhuc dare fl. 100 pro servitiis post mortem regis deservitis.

[fol. 1v] Pro Seyda⁵⁹

Item Seydowi <ratione> antiqui servitii usque festum Sancti Urbani anno etc. LXXXVI [1486. május 25.] tenetur fl. 42.

Item ab illo die Sancti Urbani anno etc. LXXXVI [1486. május 25.] servivit Seyda cum IV equis usque obitum regis [1490. április 6.] XV quartalia, facit pro istis fl. 600.

Ad illa debita datum est eidem ad singulum equum per fl. 76,5, facit fl. 306.

Ad<h>uc ei ad illa nova servitia obligatur usque ad obitum regis fl. 294.

Summa antiquorum et novorum servitiorum preter dampna facit fl. 336.

55 Vö. Függelék 2.

56 Valószínűleg Nagytabor (Varasd m.), ma Mali Tabor, Horvátország.

57 Pettau (Stájerország), ma Ptuj, Szlovénia.

58 Krapina vagy Korpona (Varasd m.), ma Krapina, Horvátország.

59 Személyéről és tevékenységéről a tanulmány tárgyát képező konfliktust leszámítva nem tudunk semmit.

Item dicit se habere equos III in dampnis: unum pro fl. 18, alios duos equos pro fl. 8 fl. 32.

Item dicit, quod servisset cum equis II unum annum et quod sibi obligaretur ad illos II equos ad singulum pro fl. 29 et quod sibi sunt ascripti annum ante obitum regis [1489].

Item dicit, quod habet adhuc in antiquis dampnis equos II, unum pro fl. 18, alium pro fl. 16.

4. S. l., s. d. [1493. május 13. körül]⁶⁰ Nikolaus von Puchau kimutatása a [Jan] Gorskowsky és Seyda rótamesterek számára 1486 és 1490 között kifizetett zsoldról

Egyetlen lap terjedelmű, enyhén foltos papír, tisztázat.

A második világháború előtt a Szentmiklósi és Óvári Pongrácz család bashalmi (Szabolcs m.) levéltárában (fasc. 4, no. 46, az erről a második világháború előtt készített fénykép: DL 94 566.), jelenleg a bukaresti Román Tudományos Akadémia könyvtárának kéziratárában (BAR CdM – Carte Rară, Documente istorice DCCXIII/79.). Mikrofilmen: MNL OL X 351, 1718. sz. és X 9294, 31 660. sz. mikrofilmek.

[*fol. 1r*] Anno Domini 1487 circa festum Beati Georgii [1487. *április 24.*] dati sunt ipsi Gorskowczyk cum fratre fl. 345.

Eadem die Zaydowi fl. 84.

Anno ut supra [1487] per Oness aulicum⁶¹ missum est aulicis Bohemis in Carinthiam cum Hwgcwicz⁶² existentibus fl. 2185, quantum eis Gorsskowczyk cessit ad eorum equos computari potest.

Anno etc. octagesimo octavo circa festum exaltationis Sancte Crucis [1488. *szeptember 14.*] dati sunt Gorsskowczyk cum fratre ad equos XII fl. 24.

Eidem in die Beate Cecilie eodem anno [1488. *november 22.*] ad equos XII fl. 24.

Eidem dominica Iudica [(1488. *március 23.*)] ad equos XII per fl. 6 fl. 72.

Eidem in die Beati Urbani [(1488. *május 25.*)] ad equos XII per fl. 5 fl. 60.

Eidem feria V. post Valentini [(1488. *február 21.*)] iuxta registrum regie maiestatis fl. 96.

Eidem ad equos XII per fl. 3 fl. 36.

Item Zaydowi circa festum exaltationis Sancte Crucis [(1488. *szeptember 14.*)] in Zagoria ad equum I per fl. 2 fl. 2.

Eidem dominica Iudica [(1488. *március 23.*)] ad equos VI per fl. 6 fl. 36.

Anno etc. octuagesimo nono circa festum Urbani⁶³ [1489. *május 25.*] Zaydowi ad equos VI per fl. 5 fl. 30.

60 Vö. *Függelék 2.*

61 Nem azonosítható.

62 Jan Haugvic cseh zsoldoskapitány. Személyére lásd még 34. *jegyzet.*

63 Ezután két betű kihúzva.

Eidem feria V. post pentecostes [(1489. június 11.)] pro medietate servitiorum iuxta registrum regie maiestatis fl. 21,5.

Item ad rationem secundam factam usque in die<m> Clementis anno etc. LXXXVII [1487. november 23.] facta erat ipsis solutio medietatis debitorum eorum per dominum Czakel Iacobum et altera dimidieatis medietas iam iterum ad festum Epiphanarum Domini anni etc. LXXXVIII [1488. január 6.] per prefatum dominum Czakel Jacub solvi debet et solutum est Gorsskowczky cum fratre fl. 84,5.

Item Zaydowi eodem tempore ad equos IV fl. 33.

Item Gorsskowczky pro dampnis pro equis XI fl. 150.

Item Zaydowi pro dampnis fl. 40.

[fol. 1v] Anno Domini etc. LXXXVIII sabbato ante festum purificationis Marie [1488. augusztus 30.] facta est ratio cum Gorsskowczky ad equos VI de antiquis servitiis anni etc. LXXXVI usque ad annum 1488 iuxta registrum Nicolai secretarii regie maiestatis⁶⁴ et sunt eidem omnino soluta et dati sunt ei fl. 144,5.

Anno etc. LXXXVIII ante festum penthecostes [1489. június 7.] dati sunt Gorsskowczky maiori ad suos equos fl. 79.

Item Gorsskowczky post festum nativitatis Marie [(1489. szeptember 8.)] dati sunt in Chakathwrnya⁶⁵ fl. 100.

Item eidem cum fratre circa festum Prisce virginis [(1489. január 18.)] de contributione comitatus Castriferrei ad equos XII per fl. 8 fl. 96.

Item eadem tempore Zaydowi ad equos VI per fl. 8 fl. 48.

Item in speciali et successive

Anno etc. LXXXVIII in vigilia purificationis Marie [1488. február 1.]

Gorsskowczky fl. 30.

Eidem fl. 10.

Eidem fl. 4.

Item anno etc. LXXXX dedit sibi Gorsskowczky Raphael de tricesima Warasd fl. 66.

Item feria V. post exaltationis Sancte Crucis [(1490. szeptember 19.)] fl. 6.

Item feria VI. post Ieronimi eidem Gorsskowczky [(1490. október 3.)] fl. 100.

Item feria VI. post Pasce [(1490. április 16.)] eidem Gorsskowczky fl. 10.

Item in die Epiphanarum Domini [(1490.) január 6.] eidem Gorsskowczky fl. 100.

Item Gorsskowczky et Zayda etiam acceperunt a regia maiestate priori fl. 200.

Nicolaus de Bochaw manu propria

64 „Nicolai secretarii regie maiestatis” valószínűleg Nikolaus von Puchauval azonos. Lásd még 9. jegyzet, illetve a Függelék 2. és 5.

65 Csáktornya (Zala m.), ma Čakovec, Horvátország.

5. 1494. augusztus 1. (Várad) Losonci László erdélyi vajda igazolja, hogy Székely Jakab, valamint [Jan] Gorskowsky és Seyda cseh rótamesterek közötti megállapodást az utóbbiak megsértették

Papír, eredeti. Szöveg alatt papírfelzetes pecsét. A hátoldalról nem készült felvétel.

A második világháború előtt a Szentmiklósi és Óvári Pongrácz család bashalmi (Szabolcs m.) levéltárában (fasc. 5, no. 13, az erről a második világháború előtt készített fénykép: DL 94 582.). Mikrofilmen: MNL OL X 359, 1718. sz. mikrofilm. Eredetije jelenleg lappang, őrzési helye ismeretlen.

Kivonat: *Karácsonyi János*: Oklevélkivonatok a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából II. Történelmi Tár 20. (1897) 514.

Nos, Ladislaus de Lossoncz waywoda Transsilvanus⁶⁶ etc. memorie commendamus per presentes, quod cum nos circa festum Beati Iacobi apostoli in anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo [1492. július 25.] in civitate Budensi coram serenissimo principe domini Wladislao Dei gratia Hungarie et Bohemie rege etc., domino nostro gratiosissimo fuissemus constituti, ac egregius Iacobus Zekel de Kewend etc. supplicasset maiestati sue, ut sua serenitas in quadam causa, quam inter ipsum ac quosdam Gorskowzky et Zayda Bohemos motam esse asserebat, iudicium facere dignaretur, tunc sua maiestas mandaverat nobis, ut nos unacum magnificiis dominis Iohanne Ropowzky magistro curie sue Bohemicali⁶⁷ ac Blasio de Raska⁶⁸ etc. inter ipsas partes iudicium facere deberemus.

Nos igitur unacum predictis et nonnullis aliis dominis pro huiusmodi iussu regio pro tribunali sedentibus licet memoratus Iacobus Zekel presentibus prefatis duobus Bohemis coram nobis proposuit isto modo, quomodo prefati duo Bohemi familiares et stipendiarii sui existentes contra honorem et estimationem suam multa in eadem civitate Budensi fuissent oblocuti, et plurimis vituperiis hincinde diversis in locis ipsum in eius absentia affecissent, preterea litteras etiam famosas in valvis ecclesiarum adversus eundem adfixissent, petens nos, ut ex parte illorum more huius regni Hungarie iudicium facere dignaremur. Qui quidem Gorskowzky et Zayda respondebant ex adverso, quod hoc verum esset, sed id ex eo fecissent, quia alias, cum ipsi sese ad servitia ipsius Iacobi Zekel dedidissent, tunc ipse Iacobus promisisset eis, quod cum illustris dominus Iohannes Corvinus dux etc. castra sua in manibus ipsius Iacobi habita redimeret, tunc ipse Iacobus modum teneret, ut penes debita ipsius Iacobi Zekel etiam ipsis Bohemis de quibusdam debitis, quibus eis serenissimus condam dominus Mathias rex etc. pro antiquis servitiis obligabatur, satisfactio impenderetur, sive prefatus dominus noster rex sew idem dominus dux ad solutionem faciendam obligaretur. Et propterea ipsi quoque iudicium in hac causa more Bohemico postulabant, cum autem ipse Iacobus

66 C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája, 1458–1526. I. Főpapok és bárók. Budapest 2016. (a továbbiakban Archontológia 1458–1526. I.) 87., 90., 106–107., 109.

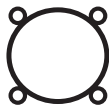
67 Macek, Josef: Jagellonský věk v českých zemích, 1471–1526. I. Praha 1992. 322.

68 Archontológia 1458–1526. I. 30., 81., 107., 120.

Zekel se Hungarum et in Hungaria esse et ob hoc iuxta legem regni Hungarie iudicium habere velle assereret.

Placuit tandem nobis ac prefatis dominis nobiscum in iudicio existentibus, ut inter ipsas partes per aliqua bona media concordiam et compositionem potius, quam iudicium faceremus. Itaque per modum compositionis commisimus eisdem Gorskowzky et Zayda, ut quia in regno Hungarie neque lex neque consuetudo admittit, ut aliquis dominum suum pro debitis huiusmodi vituperiis et scandalo afficere possit, ideo ipsi imprimis ad hospitium ipsius Iacobi Zekel accedere ab eoque tanquam culpabiles et rei suppliciter veniam petere debeant. Deinde autem registrum illius Nicolas notarii,⁶⁹ qui alias tempore predicti condam domini Mathie regis rationem de stipendiis dominorum Bohemorum tenuit, ad oppidum ipsius Iacobi Zekel Ornosd⁷⁰ vocatum domumque suam ibidem habitam ad unum certum diem per nos tunc deputatum apportare, ibique ipse Iacobus Zekel cum eisdem iuxta huiusmodi registrum ipsius Nicolas et etiam suum proprium cum eis rationem ponere debeat. Et quicquid in ratione ipsis Bohemis debebitur, tandem in duobus terminis per nos tunc deputatis exolvere deberet. Quam summam postea ipse tunc, cum predicta castra ipsius domini ducis ab eo redimerentur, aut ab ipso domino duce, aut a prefato domino nostro rege deberent repetere et rehabere. Deinde autem termino huiusmodi rationis per nos dato et deputato adveniente, licet ipse Nicolas registrum suum superinde eidem Iacobo Zekel miserit et eiusdem paria prefatis etiam Bohemis assignaverit, ipseque Iacobus Zekel cum eis iuxta compositionem nostram rationem ponere et ad omnia, que nos inter eos ordinaveramus, paratus fuerit, tamen prefati Gorskowzky et Zayda huiusmodi rationem cum eo ponere nullo modo voluerunt et per hoc ipsis predictam compositionem nostram et ceterorum dominorum prenominatorum violaverunt presentiam litterarum nostrarum testimonio mediante.

Datum Waradini, in festo ad vincula Beatri Petri apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto.

69 „Nicolaus notarius” valószínűleg Nikolaus von Puchauval azonos. Lásd még 9. jegyzet, illetve a Függelék 2. és 4.

70 Magyarul Ormosd, németül Friedau (Stájerország), ma Ormož, Szlovénia.